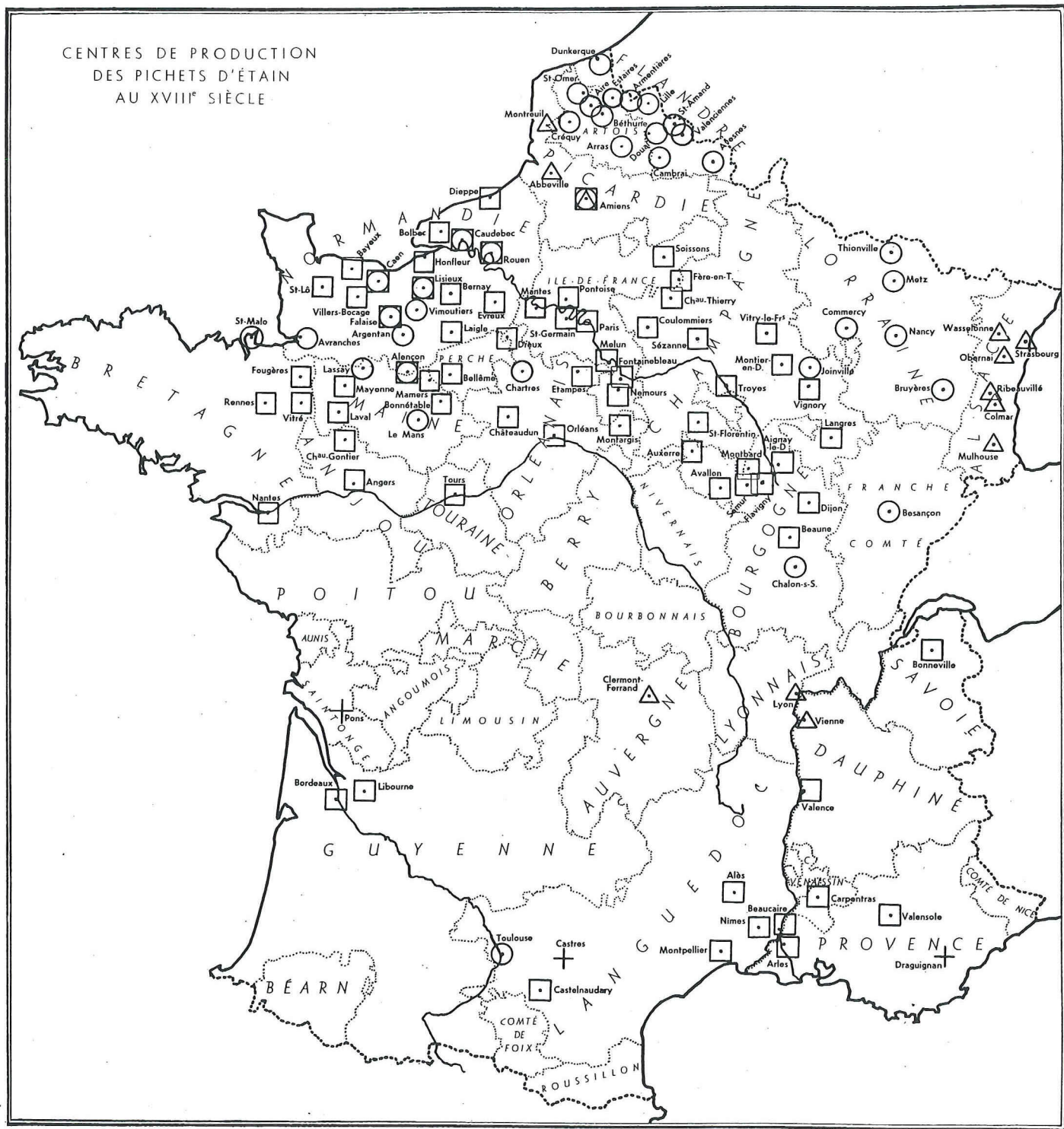


door J.F.H.H. Beekhuizen

Art. en Auto (?) p. 36-40
(zie p. 39)
Niet: Antiekrevue 3, 8
p. 60-64

Tin in Frankrijk

Niet alle eikelkannen zijn Franse kannen



Deze twee ei Franse sace, F Zwitter rust vor 17e en vermeld deze di eeuwse treffen,

Duimr boomk Komt Prover Orléan serlan

De Pal komt v tin, M l'Auxo

De Pa gen k

Verklaring van de tekens op bijgaande kaart:

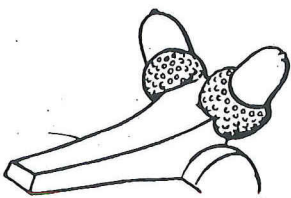
□ De zogenaamde schoudevormige kannen met betrekkelijk lange hals (Forme à Épaulement).

○ De zogenaamde 'Forme Balustre'.

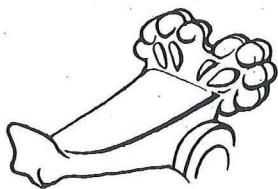
△ De 'Forme Tronconique', de rechte enigszins kegelvormige bouw van het kanlichaam.

+ Gebieden waar moeilijk duidbare tussenvormen voorkomen.

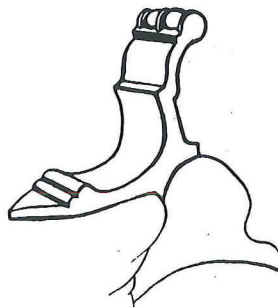
De P dinge Châtr Tours



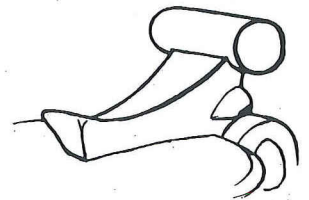
Deze duimrust, bestaande uit twee eikels, komt voor in alle Franse provincies, behalve Alsace, Flandre, Paris. Ook in Zwitserland komt dit type duimrust voor en wel gedurende de 17e en 18e eeuw. Overigens, zo vermeldt Boucaud, kunnen we deze duimrust ook wel op 17e eeuwse Vlaamse kannen aantreffen, zij het zeldzaam.



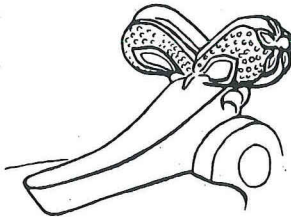
Dubbele Graine in Joinville en Montier-an-Der.



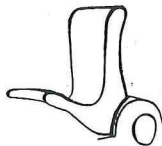
Een duimrust in een open 'S'-vorm. Komt voor in Alsace (2-kakig).



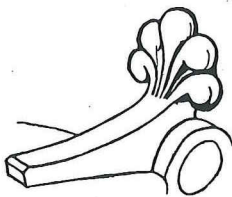
De bâtonnet, staafvormige duimrust, komt voor op kannen afkomstig uit Fontainebleau, Soissons, Paris (eind 17e eeuw); Rouen (alleen op de kleine maatjes van het type 'col de cygne').



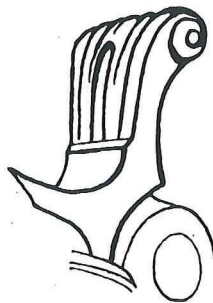
Duimrust in de vorm van twee boomknoppen (bourgeois). Komt voor in Lyon, Besançon, Provence, Evreux (zeldzaam), Orléanais, Languedoc en Zwitserland.



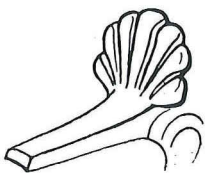
De schelpvorm met groeven (Coquille cannelée), de gladde schelpvorm en de rechte duimrust kwamen uitsluitend voor op kannen vervaardigd in Vlaanderen (2-kakig).



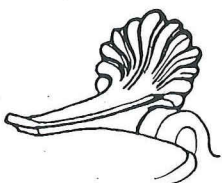
De Palmette met vijf geledingen, komt voor in Troyes, St.-Florentin, Montbard en het gebied van l'Auxois.



Rechte duimrust met verticaal lijstwerk (mouluré verticalement). Douai, doch zeldzaam.



De Palmette met zeven geledingen komt voor in Rouen.



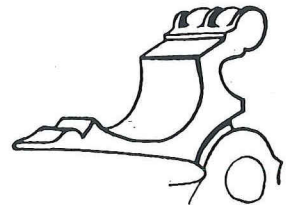
De Palmette met 9 tot 13 geledingen komt voor in Angers, Château-Gontier, Mayenne en Tours.



Twee tegen elkaar aanliggende bollen (deux boules accolées) op kannen uit Arras, Béthune, Douai.



Een duimrust met een kamvormige versiering komt voor in het district Lorraine.



Duimrust in de vorm van de zogenaamde 'S'-brisé. Paris (2-kakig), het district Paris, Clermont-Ferrand, Lyon, Lisieux (uitsluitend op de kleine maatjes van het type 'col de cygne', Arcis-Sur-Aube, Castelnaudary.

'Allemaal eikelkannen', hoor je vaak zeggen. Het is waar, de meeste Franse tinnen kannen hebben inderdaad een duimrust in de vorm van twee eikels, maar daardoor kunnen we ze niet altijd 'eikelkannen' noemen. In Frankrijk kunnen wij bijna als in geen enkel ander land kan-typen bepalen en deze een naam geven naar stad en/of provincie, waar ze vervaardigd werden. Laten we beginnen bij het meest eenvoudige en tevens het meest voorkomende type. We komen dan terecht in Normandië (zie foto A, B en C). Hier treffen we de eikelkan aan in de vorm van een, wat de Fransman noemt 'pichet de vin'. Het is een maatkan voor wijn. Ook de halve maatkan komt in dezelfde vorm voor en wordt eenvoudigweg 'demi-pichet de vin' genoemd. Dit type kan komt haast nooit gemerkt voor. Indien er wel een merk op voorkomt, dan is het meestal afkomstig van een tinnegieter uit de stad Caen. Voorbeelden zijn: Jacques Doray, meester in 1763 en Hérault, omstreeks 1740 (foto D).

De merken op Frans tin vindt men haast altijd op het deksel. Eén van de uitzonderingen is de Lille-kan (foto E), waar de merken aan de buitenkant op de bodem geplaatst zijn. Het komt zo wie zo weinig voor dat de doorsnee wijnkan in Frankrijk gemerkt is. Er werden dermate grote hoeveelheden tinnen voorwerpen gemaakt, dat controle op naleving van de door het gilde gestelde eisen zeer moeilijk was met alle gevolgen vandien: kwaliteit van het tin en de merken. Wat die kwaliteit betreft is er nog een ander aspect dat de aandacht verdient. De samenstelling van het Franse tin voldoet bijna nooit aan de eisen; het bevat verhoudingsgewijs te veel lood. De afwerking van Frans tin kan soms ook te wensen overlaten. Er werd toen met de 'Franse slag' tin geproduceerd. Voorbeelden hiervan zijn: slecht afgedraaide of helemaal niet afgedraaide delen van een kan. De bodems van de 'pichet de vin' zijn hiervan meestal een duidelijk voorbeeld. De handvatten werden niet goed afgeschraapt; deksels slordig aan de duimrust gemonteerd.

Schotse Tappit-hen

De Franse eikelkan werd vroeger nogal eens verward met de Schotse Tappit-hen (foto F). Overeenkomsten zijn dan ook te vinden, maar na nauwkeurige bestudering komen de verschillen vrij snel naar voren. Zo'n hoofdverschil is bijvoorbeeld dat de totale vorm van de Tappit-hen hoekiger is en langgerekter. Ook aan het deksel is een groot verschil op te merken: de Tappit-hen heeft een bol rond deksel en de Franse 'pichet de vin' een plat hartvormig deksel. Ook de duimrust verschilt.

Verwarring kan ook ontstaan als we naar de Zwitserse kan kijken, de zogenaamde Wallis-kan. De vorm van het deksel en de duimrust zijn gelijk aan die van de Franse eikelkan. Het grote verschil is hier te vinden bij de voet (foto G). De Zwitserse kan staat op een geprononceerde standing. Ook vindt men haast altijd een ring als versiering in de hals.

Nog een verwarring is mogelijk als we de Falaise-kan vergelijken met de Gurnsey-kan (foto H). Geografisch gezien zouden deze kannen elkaar ook best beïnvloed kunnen hebben. Overeenkomsten te over: hartvormig deksel, de eikels als duimrust, de totale vorm. Verschillen echter in het handvat en de sierringen. Daarbij komt nog dat de Gurnsey-kannen — op een enkele uitzondering na — altijd gemerkt zijn, dit in tegenstelling tot de Falaise-kan. De donkere kleur is overigens ook typerend voor de Kanaaleilanden-kan. Door deze korte beschrijving hoop ik een verbreide misvatting, dat alle eikelkannen Franse eikelkannen zijn, enigszins uit de wereld te hebben geholpen. Hierbij volgen nog enkele afbeeldingen van zeer typerende Franse tinnen kannen en voorwerpen.



Pichet de vin. Einde 18e eeuw. Het zeldzame van deze kan is dat hij ook aan de buitenkant is afgedraaid, iets dat het merkwaardige oppervlak van concentrische groeven veroorzaakt heeft. De kan is niet gemerkt. (A)



Dit kannetje, waarschijnlijk een model of kinderspeelgoed, is aan de buitenkant op de bodem gemerkt. Angers einde 18e eeuw. De meeste van deze in de handel zijnde kannetjes zijn van omstreeks 1900. (D)



Double pichet de vin. Een zeer zeldzame kan. Niet gemerkt. (C)



Een Lille-kan. Omstreeks 1800. Gemerkt aan de buitenkant op de bodem met kwaliteitsmerk en stadsmerk. (E)



Van links naar rechts: quart pichet de vin; demi-pichet de vin; pichet de vin. Drie maten van Franse eikelkannen. Als serie zijn ze mijns inziens nooit vervaardigd. De kannen zijn niet gemerkt. (B)

Rechts: twee Gurnsey-kannen. Gemerkt op het deksel A.C. = A. Caster - Londen, omstreeks 1760. Typisch is dat deze Kanaaleilanden-kannen 'Londen' gemerkt zijn. Links: de niet gemerkte Falaise-kan. (H)



De Schotse Tappit-hen, 18e eeuw. De kan heeft een gelede duimrust. De Franse wijnkan heeft de duimrust in de vorm van de eikels. Niet gemerkt. (F)

Zwitserse Wallis-kan, 18e eeuw. Geprononceerde standing. Ring als versiering in de hals. Niet gemerkt. Op het deksel staat de naam van de eigenaar ingeslagen. (G)



Literatuur: Tardy: 'Les étains français'; Boucaud: 'Les pichets d'étain'.

Een z
schenk
gebied
gemer

Klein
vallei
gema

Fra
het
kor
mo
Ma
dez
me
kor
tal
als



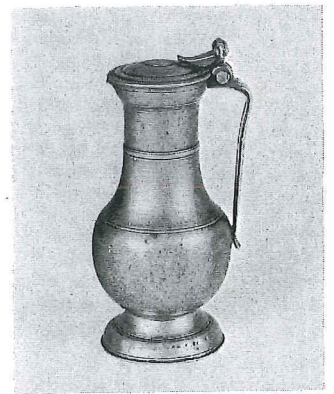
Een zogenaamde 'Cimarré', een schenkkkan uit het Champagnegebied. Begin 17e eeuw. Niet gemerkt.



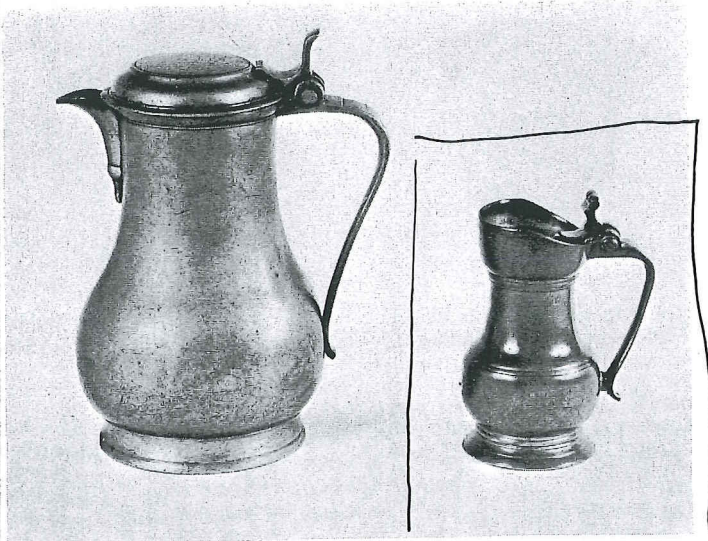
Deze Cimarré dateert uit de 2e helft van de 17e eeuw. Niet gemerkt.



Omstreeks 1800. Niet gemerkt.



Montbéliard. Deze kan is gemerkt aan de buitenkant op de bodem: I.M. = Jean Morel, begin 18e eeuw.



Klein Chartres-kannetje met invallend deksel (rechts). Niet gemerkt.



Normandische ciderkannetjes. De Fransman noemt dit geen 'pichet de vin', doch een 'broc de vin'. Omstreeks 1800. Niet gemerkt.

foto's: Cees van Veelen



Fransen kan, type 'Le Mans'. Op het deksel gemerkt. Veel voorkomende tinnegieters zijn: Malmouche, 2e helft 18e eeuw en Martin, 1e helft 19e eeuw. Bij deze laatste is een jaartal in het merk vermeld en wel 1838. Het komt veelvuldig voor dat dit jaartal 'weggewerkt' wordt en de kan als 18e eeuw wordt aangeboden.



Orléans-kan, 18e eeuw. De kan, die ook een invallende deksel heeft, onderscheidt zich van het Chartres-type door de vorm. Deze kan is robuuster en loopt van het midden in één lijn naar de voet. Deze kan wordt ook wel 'Pichet de Morigny' genoemd. Niet gemerkt.



Type Rouen, 18e eeuw. Zoals altijd bestaan er ook hier uitzonderingen op de regel. Bij deze Rouen-kan ontbreekt de hoge standing. De vorm echter spreekt voor zichzelf. Niet gemerkt. Op het deksel eigenaarsinitialen.



Typerend voor Lyon is deze 'Cruche à lait' (melkemmer). Alleen in Lyon gefabriceerd. Deze is gemerkt: Pissavy, eerste helft 19e eeuw.



Type Arras, einde 17e eeuw. Niet gemerkt.



Amiens, 18e eeuw. Niet gemerkt.



Amiens, 18e eeuw. Niet gemerkt.



Amiens, 18e eeuw. Niet gemerkt.



Chartres, 18e eeuw. Hiervan zijn nog twee typen bekend. Het kleine type met invallend deksel en het kleine type met opvallend deksel. Niet gemerkt.



Langres, einde 17e eeuw. Gemerkt op het deksel met mees-terteken en stadsmerk.



Ook typerend Frans is de zgn. 'Porte-diner' of etensketeltje. Dit tinnen voorwerp werd gebruikt als lunchketeltje, waarbij het deksel gebruikt werd als bord. Centrum van vervaardiging: Avallon. Deze is van Sergent, einde 18e eeuw.



Een andere vorm is het gebombeerde type. Deze ketel is niet gemerkt.



Parijs, 18e eeuw. Het Parijse type komt dus ook voor met de duimrust in de vorm van eikels. Gemerkt op het deksel met het stadsmerk.



Type Rouen, 18e eeuw. Dit kannetje is gemerkt met het stadsmerk van Rouen. Kenmerk van deze kannen is de hoge standring.



Een zogenaamde 'Canard d'hospice', ofwel een ziekenbekertje, 18e eeuw. Niet gemerkt.



Type Toulouse, omstreeks 1700.



Groot type van de Rouen-kan, 18e eeuw. Niet gemerkt.



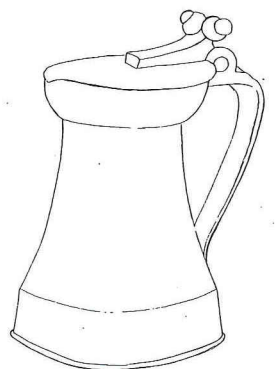
Drie stadsmerken van Rouen.



Parijs, 18e eeuw. Typierend is de duimrust (zie overzicht). Het kannetje heeft aan de binnenkant op de bodem een zogenaamd 'conramerck', typerend voor Parijs. Het merk is gebruikt van 1696 tot 1764. (Boucaud: blz. 75).



Conramerck van Parijs kannetje.



Type Lyon. Het 17e eeuwse type heeft alleen het meestermerk op het deksel. Het 18e eeuwse type heeft behalve het meestermerk ook nog een kwaliteitsmerk. Dit type komt ongemerkt vrijwel niet voor.